

Кижинин тап-эриктеринин Текши Декларациязы

Генеральный Ассамблея 1948 жылдын январ айынын 10-чы күнинде жараткан

Жартамал

Кижилик билезинин ончо турчыларынын жарамыкту, жакшы жанын, онойдо ок тен-тай ла туура салбас тап-эриктерин ајаруга алганы омордын јайымынын, ак-чегинин ле текшилей амыр-энчүнн тззггзи болот; кижинин тап-эригин керекке албай, кыйа крггнн шок-табаруларга экелгенин ајаруга алып, онон улам кижиликтн агару күүн-табын ачындырат. Улуста ачык сстнн јайымы болотон ло једикпес-тутактан ла коркорынан јайым јадынјүрүмди тззггнн улустын ичкери јүткимели деп јарлалган; кижинин тапэриги јасактын јаныла кыйалтазы јогынан корулалары ајаруга алылар учурлу. Чокымдап айтса, кижн кммбазышка удурат туруп чыгарынын эпаргазыла тузаланбазын; албатылар ортодогы најылык колбулардын озүмнн јммбнн ајаруга алып; онойдо ок Бириктирилген Нациялардын калыктары бойынын Уставында кижинин тс тап-эригине бдүмјизин јммбннн ајаруга алып, үзеери кажы ла кижинин кижилик күүндү байлыгын ла эр ле эпши кижинин тен-тай тап-эриктү болорын ајаруга алып, јайым ајалгада социальный ичкери озүмди ле јадын-јүрүмннн ајалгазын ондолторын јммбннн деп шүүлтеге келген; турчы-ороондор Бириктирилген Нациялардын Организациязыла ммб-јммб иштеери деп молјонгонын ајаруга алып, јммблтбобуш ажыра текши тоомјыга ла кижинин тап-эриктерин ле тс јайымын буспас деп ајдар керек; бу тап-эриктердин ле јайымнын текши учурын ондоорын ајаруга алганы, бу молјуннн јүрүмде толо бдүреринде сүрекеј јанн учурлу болгонын база ајаруга алып, Генеральный Ассамблея кижинин тапэриктеринин чындык Текши Декларациязын јүрүмге кийдиретен каруулу иш деп јарлап јат. Каруулу ишти бдүрерге текши калыктар, ороондор јилбиркеп јүткиир учурлу. Кажы ла кижн, онойдо ок обществоннн кажы ла органы чындык, јүрүмдик Декларацияны ајаруга алып, үредүннн ле билгирдин шылтузында бу тап-эриктерди ле јайымды тоорына, јеткилдеерине болужып-јммбжннне амадазын. Онойдо ок калыктар ла ороондор ортодо иш ажыра озочыл амадулу, текшилей јарамыкту једимге једер. Ол каруулу ишти Бириктирилген Нациялардын Организациязынын турчы-ороондорыннн калыктары ортодо, онойдо ок омордын јурисдикциязындагы јерлердеги јуртап јаткан калыктары ортодо текшилей тооп, јүрүмде кийдирерин јеткилдеер.

1-кы тизим

Ончо улус ак-јарыкка јайым ла тен-тай тап-эриктү туулат. Омор санааукаалу ла чек күүн-тапту болуп бүткен ле бой-бойын карындаш кирези кррр лб јүрер учурлу.

2-чи тизим

Кажы ла кижиде чындык Декларацияла јарадылган ончо тап-эриктер ле јайым болор учурлу. Мында угы, бдүмнннн ннн, бдүмнн, тили, јандаган јаны, политикалык эмезе өскб кррүмнн, угы-тззи, социальный ајалгазы, аргазы аайынча бир де анылаш-ылгамал јок болор учурлу.

Ого үзеери кижинин јуртап јаткан јеринен камааны јогынан политикалык тап-эрик аайынча эмезе калыктар ортодогы учуры аайынча бир де аныланыш-башкаланыш болбос учурлу. Кижинин јаткан јери кемнен де камаанду, кемннн

де корулында, бойын бойы башкарынбай да турган болзо эмезе бойынын (жеринде) суверенитединде кандый бир тудулу да болгонынан камаанду болбос учурлу.

3-чи тизим

Кажы ла кижии жадын-жүрүмге, жайымга ла танынан бойына тийерге жарабас тап-эриктү.

4-чи тизим

Кем де жалчы эмезе албанду базынчык айалгада болбос учурлу; жалчыларды садарынын эмезе жалчыланарынын, базынарынын ончо бүдүми жарадылбай жат.

5-чи тизим

Кем де кандый да кыйынга эмезе онын учурын, тоомжызын түжүрип турган кижии күүни жок базынышка алдыртпас учурлу.

6-чы тизим

Кажы ла кижии, кайда да жүрзе, онын правосубъектозын тоорына тап-эриктү.

7-чи тизим

Ончо улус жасактын алдында теп-тен, кандый ла ылгаш жогынан жасактын тен-тай корулына тап-эриктү. Ончо улус чындык Декларацияны бузуп турган кыйыкташтан тен-тай корулга тап-эриктү. Онойдо ок ондый кыйыкташка тектериштен база тап-эриктү.

8-чи тизим

Кажы ла кижии ого Конституцияла эмезе жасакла берилген төс тап-эриктери бузулган тужында ийделү, тоомжылу эл жаргыларда тап-эриктерин једимдү орныктыарга тап-эриктү.

9-чы тизим

Кемди де тууразынан олјолоорго, тударга эмезе сүрерге жарабас.

10-чы тизим

Кажы ла кижии онын тап-эриктерин ле молјуларын чокемдаарга, онойдо ок ого эдилген уголовный бурулаштын төзөгөзин чокемдаарга толо тен-тайга тайанып, онын кереги ачык-јарык айалгада көрүлзин ле јаргы ак-чек, кемнен де камаанду эмес чындык болзын деп тап-эриктү.

11-чи тизим

Кажы ла кижии шок-керек эткен деп бурулатса, онын бурузы жок деп ачык јаргыда жасактын ээжизиле јарталбаганча, ол өйдин туркунына коруланарына керектү ончо аргаларла јеткилделер деп тап-эриктү.

Кем де кандый бир керекти эткен эмезе нени де этпеген деп шылтакка тайанып, шок-керек эткен деп јаргылатпас учурлу. Шок-керекти эдер тужында национальный жасак эмезе калыктар ортодогы тап-эриктер аайынча шок керек деп чотолбогон болзо. Онойдо ок шок-керек эдилген өйдө,

болгодый кезедүге көрө, кату кезедү эдилбес.

12-чи тизим

Онын танынан ла билелик жүрүмине тууразынан кем де киришпес учурлу. Онойдо ок кем де онын айыл-журтына, корреспонденциязынын жажыдына эмезе онын ады-жолына, жүрүмине тууразынан кирижер учуры жок. Кажы ла кижиндй табарудан, кирижеринен коруланар жасакка тап-эриктү.

13-чи тизим

Кажы ла кижиндй кажы ла ороон кеминде жайым жүрер ле журтап жадарга жерди талдап алар аргалу.

Кажы ла кижиндй кандый ла орооннон жүре берер, ол тоодо бойынын, онойдо ок бойынын ороонына бурылар тап-эриктү.

14-чи тизим

Кажы ла кижиндй истежүден улам өскө ороондо коруланар жерди бедиреер ле коруланар жерле тузаланар аргалу.

Бу тап-эрикле кандый истежү тужында тузаланарга жарабас. Качан чын ла политикалык эмес шок-кылык эмезе керектер Бириктирилген Нациялардын Организациязынын амадуларына ла эжилерине келишпей турза.

15-чи тизим

Кажы ла кижиндй гражданство алар тап-эриктү.

Кандый да кижинин гражданствозын эмезе гражданствозын кубултар тап-эригин ала- көнчө айрыырга жарабас.

16-чы тизим

Эр кемине жеткен эр ле эпши улус угы-төзинен эмезе жандаган жанынан камааны жогынан айыл-журт тудуп, билелү болор тап-эриктү. Олор айылжуртты төзөөр, журтаар ла айрылыжар тужында тен-тай тап-эрикле тузаланат.

Айыл-журт төзөп жаткан эки жаны экүлези жайым ла эптү-жөптү сөслө, күүнле биригер аргалу.

Биле общественнын төзи, төзөгөзи, ол общественнын ла государствоннын жанынан корулашка тап-эриктү.

17-чи тизим

Кажы ла кижиндй алкы-жөөжө танынан ээленер, эмезе өскөлөриле де кожо ээленер тап-эриктү.

Кемнин де алкы-жөөжөзин тууразынан келип айрыырга жарабас.

18-чи тизим

Кажы ла кижиндй жайым күүн-санаага, ак-чекке ле кудай жанына тап-эриктү; бу тап-эрикке бойынын кудай жанын эмезе көрүмин солыыры кирет, бойынын

јанын јайым јандаары эмезе көрүмин танынан бойы, эмезе өскө улусла кожо јандаары база кирет. Кудайлык чүм-јан јанжыгуларды өткүреринде тапэриктү.

19-чы тизим

Кажы ла кижы бойында јайым көрүмдү ле оны јайым чыгара айдар тапэриктү. Ол тап-эрик аайынча бойынын көрүминен јайым тудунар ла госуларствонун гран-кыйузынан камааны јогынан јетирүлерди ле көрүмсанааларды кандый ла эп-сүмелерле бедиреер, алар ла таркадар тап-эриктү.

20-чи тизим

Кажы ла кижы амыр-энчү јуундарга ла ассоциацияларга кирер јайым тап-эриктү.

Кемди де кандый бир ассоциацияга албан күчле кийдирилер аргазы јок.

21-чи тизим

Кажы ла кижы ороонды башкарарында чике эмезе јайым талдап алган чыгартулу улус ажыра туружар тап-эриктү.

Кажы ла кижы бойынын ороонында госслужбага тен-тай кирер тапэриктү.

Башкарунын јанынын төзөгөзинде эл-јоннын күүн-табы болор учурлу; ол күүн-тап анылу ойдин бажында өдүп турган ак-чек талдаштарда көрүлер учурлу. Ол талдаштар текши ле тен-тай талдаачы тап-эрикле өдөр учурлу. Јажытту үнберишле эмезе јайым үнберишти јеткилдеечи өскө дө бүдүмле өткүрилзин.

22-чи тизим

Кажы ла кижы общественун турчызы, айдарда, ол социальный јеткилдешке, јайым өзүмге тап-эриктү. Ол экономикалык, социальный ла культурный бөлүктерде национальный эп-аргалар ла калыктар ортодо өмө-јөмө иш, онойдо ок кажы ла орооннын сайламазы ла аргалары ажыра ичкери өзөр тап-эриктү.

23-чи тизим

Кажы ла кижы ишке, ишти јайым талдаарына, иште ак-чек ле јарамыкту айалгага, иштеер јери јок айалгадан корулалар тап-эриктү.

Кажы ла кижы кандый да кыйыкташ јогынан тен-тай иш учун тен-тай ишјалду болор тап-эриктү.

Кажы ла кижы јолду кайралга тап-эриктү. Онызы кижиге керектү јадын-јүрүмге ле билезине јарамыкту јадынды јеткилдеер учурлу. Керек тужында, өскө дө социальный јеткилдешле үзеери јеткилделер.

Кажы ла кижы профсоюзный биригүни төзөөр лө профсоюзтарга бойынын јилбүлерин корыыр амадула кирер тап-эриктү.

24-чи тизим

Кажы ла кижы амыраарга ла бош өйгө тап-эриктү. Онойдо ок иштеер күнди

керектү кеминде тузаланары ла төлөлип турган јанжыккан амыралта (отпуск) керегинде тап-эрик база кирет.

25-чи тизим

Кажы ла кижии јүрүмдик кеми бийик болорына тап-эриктү. Курсактамагы, кийим-тудумы, айыл-јурты, медициналык јеткидежи, керектү соцјеткилдеш су-кадыкты, јадын-јүрүмди керектү кеминде, некелтелерге келиштире болор учурлу. Иш јок артса, оору-јобол болзо, кенек артса, јаныскан артса, карыыр јажы јетсе эмезе онын бойынан камааны јок күч айалга боло берзе, кажы ла кижии тап-эриктү.

Энелик ле оогош балдар анылу болушта ла кичеемелге тап-эрик берет. Ончо балдар биледе, онойдо ок биледе эмес те айалгада чыккан болзо, ончозы тен-тай социальный корулашла тузаланар учурлу.

26-чы тизим

Кажы ла кижии үредүге тап-эриктү. Үредүлик акча төлөбөзинен болор учурлу. Анчада ла баштамы ла текши үредүлик. Баштамы үредүлик кыйалтазы јогынан болор учурлу. Технический ле профессиональный үредү ончозына јарамыкту болор учурлу. Кажы ла кижинин аргаларына тайанып, бийик үредү база ончозына јолду болор керек.

Үредүлик кижинин ичкери өзүмине ууламјылу болор учурлу. Кижинин тап-эриктерине ле јайымынын төс ууламјыларын элбедерине ууландырылар учурлу. Үредүни калыктар ортодо тоомјыга, најылыкка, текши тил табарына јолду болор учурлу. Угы-төзи ле јандаган јандары аайынча бөлүктер ортодо ондомолды јөмөөр. Амыр-энчүни јөмөөри аайынча Бириктирилген Нациялардын Биригүзинин өткүрип турган ижин јөмөөр учурлу.

Ада-энелер оогош балдарына үредүликтин бүдүмин талдаарында тапэриктү.

27-чи тизим

Кажы ла кижии обществонын культурный јүрүминде эрчимдү туружар тап-эриктү. Кеендикле таныжар, билим өзүмде туружар, турулталарыла тузаланар аргалу.

Кажы ла кижии онын көгүс байлыгын, ар-јөөжөлик јилбүлерин корыыр тап-эриктү. Билим, литературалык эмезе художественный иштин авторы болзо, ол тап-эриктү болор учурлу.

28-чи тизим

Кажы лакижи социальный ла калык ортодогы ээжи-аайга тап-эриктү. Мында чындык Декларацияда јарадылган тап-эриктер ле јайым бүткүлинче бүдер аргалу.

29-чы тизим

Кажы ла кижии обществонын алдында молјлу. Шак ла мында кижинин толо ло јайым ичкери өзүми болор аргалу.

Кажы ла кижии бойынын тап-эриктерин ле јайымын јүрүмде кийдирип тура, јасакла јарадылган тудуларды буспас учурлу. Өскө улустын тап-эриктерин,

јайымын тооп, баалап, демократиялык обществонын текши некелтезин, ээжизин буспас учурлу.

Бу тап-эриктерди ле јайымды кийдирип, ол онойдо ок Бириктирилген Нациялардын Биригүзинин ээжилерине, некелтелерине ол удур болбос учурлу.

30-чы тизим

Чындык Декларацияда јарадылганын кандый бир ороонго, бир бөлүк улуска эмезе танынан улуска кандый бир иш эдерге эмезе кандый бир керекти эдерге, чындык Декларацияда јарадылган тап-эрикти ле јайымды јоголторго ууландырылган деп ондоорго јарабас.